

П. В. Ворона,
заступник голови Полтавської обласної ради,
к. н. держ. упр., доцент кафедри регіонального управління
та місцевого самоврядування,
ХарPI НАДУ при Президентіві України

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ (ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД)

У статті розглядається механізми державної підтримки малого і середнього бізнесу, як складова ефективної політики соціально-економічного розвитку на прикладі Ізраїлю. Розглядаються основні інституції, що сприяють політиці державного сприяння розвитку підприємства на державному рівні.

In the article examined mechanisms of state support of small and middle business, as a constituent of effective policy of socio-economic development on the example of Israel. Basic institucii which are instrumental in the policy of state assistance development of enterprise at state level is examined.

Ключові слова: державна підтримка, репатріанти, Управління у справах малого і середнього бізнесу, інформація, інновації, консультації, субсидування.

Key words: state support, repatriates, Managements, in matters of small and middle business, information, innovations, consultations, subsidizings.

ВСТУП

Значення дрібного приватного підприємництва не зводиться лише до його кількісних параметрів. За рахунок своєї масовості, конкурентного середовища і особливої внутрішньої організації воно підсилює динамізм економіки, підвищує її стійкість до перепадів внутрішньої і зовнішньої господарської кон'юнктури. Завдяки зазвичай хорошій керованості, маневреності, обмеженому числу адміністративного персоналу невеликі компанії забезпечують високу пристосованість структури, обсягу і якісних характеристик виробництва і вжитку до мінливості ринку. Масовий дрібний бізнес наділяє товарну операцію суб'єктивністю людського контакту, персоніфікує її і тим самим ставить товарно-грошовий оборот під контроль громадськості. Значно вищий рівень конкуренції в малому і середньому бізнесі стимулює підприємців до підвищення ефективності виробництва, у тому числі шляхом впровадження досягнень науково-технічного прогресу.

ОСТАННІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Останнім часом вивчення досвіду шляхів економічного зростання зарубіжних країни є стратегічною темою наукових досліджень. Вагомий внесок

тут належить єврейським вченим, досліджували особливості економіки через призму політичних подій (Дан Гиланді та Е. Берглес), вивчали проблеми політизованого економіки (І. Ахароні), особливості розвитку оборонної промисловості (Х. Баркай), питання економічного зростання і втручання в економіку (А. Дорон), питання економічної і соціальної нерівності (П. Гінор, Е. Берглес), військово-промислової інфраструктури країни (І. Пері, А. Нойбах), питання приватизації (Е. Шишинський, З.Рефуа). Загальні проблеми розвитку та становлення державності Ізраїлю розглядалися також російськими вченими: І. Звягельською, Т.Карасовою, А.Федорченко, а сучасні соціальні тенденції та етнічні стосунки ізраїльського суспільства вивчали А. Епштейн, Е. Полноська.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Одним з чинників ефективного становлення економічної системи Ізраїлю є державне стимулювання розвитку малого і середнього бізнесу. До цього сектора економіки відносяться виробничі та невиробничі структури, що налічують від одного до ста працівників. Обсяг продаж малого бізнесу в країні складає до 5 млн доларів, а середнього

— до 20 млн доларів. За даними Управління у справах малого і середнього бізнесу, на цей час в Ізраїлі діють 400 тисяч малих і середніх підприємств, це — 96% від загального числа ізраїльських підприємств. У малому і середньому бізнесі в Ізраїлі зайнято 55% працюючого населення. Їх доля виробленої продукції у валовому продукті країни досягає 40%, що складає 3,8 млрд доларів промислового експорту. У розвинених країнах на 1000 чоловік доводиться від 40 до 72 малих і середніх підприємств, а в Ізраїлі — 60. У країні є близько 2.000 малих і середніх підприємств (18% від всіх промислових підприємств), на яких працює 26% від загального числа працівників, зайнятих в промисловому секторі. Обсяг виручки від реалізації продукції в 2007 р. склав 19% від всього обсягу виручки промислової продукції, а експорт — 11% від всього промислового експорту [1, с. 9—11]. Яким чином держава домоглася таких успіхів? Етапи цього шляху, досвід побудови національного господарства є досить важливим і повчальним для реалій України, де проблеми становлення, особливо малого бізнесу, є фактично проблемами економічного зростання країни, тому тема дослідження є достатньо актуальною.

РЕЗУЛЬТАТИ

Прорив у розвитку ізраїльського науково-технічного комплексу був забезпечений вздебільшого невеликими приватними фірмами, що займалися розробкою і освоєнням технологій наукоємної продукції. Це сталося завдяки системі державної підтримки малого і середнього бізнесу, що у всьому світі розглядається як чинник, який стимулює зростання зайнятості і розвиток економіки (рис. 1). Саме це стало причиною розширення діяльності міжнародних організацій, що функціонують в малому і середньому бізнесу, зміцнення контактів між ними. Державні інституції підтримки малого і середнього бізнесу в країні представлені масою структур.

Управління у справах малого і середнього бізнесу. Управління розробило програму міжнародної діяльності, яка включає: встановлення дружніх взаємин і підписання спільних договорів з метою підтримки малого і середнього бізнесу; обмін делегаціями; просування спільних проектів, що розробляються фахівцями Ізраїлю і сусідніх країн; участь в міжнародних конгресах і конференціях з питань підтримки і розвитку малого і середнього бізнесу, діяльність в рамках регіональних систем (OECD-FEED, MEDARME), мета яких — обмін інформацією про інструменти підтримки малого і середнього бізнесу як найбільш динамічного сектора економіки, що швидко розвивається.

Управління було створене як установа, покликана виробити політику підтримки малого бізнесу і приводити її в життя. Частина цієї політики — координатія роботи всіх ланок, задіяних в сфері малого бізнесу, і усестороння підтримка підприємців-початківців. Управління утворене за ініціативою Міністерства промисловості і торгівлі відповідно до рекомендацій Суспільної комісії з проблем малого бізнесу. Засновниками Управління виступили урядові установи (канцелярія глави уряду та Мі-

ністерства промисловості і торгівлі, фінансів, абсорбції, туризму тощо), економічні організації, у тому числі Асоціація промисловців, Федерація Торговельних палат Ізраїлю, Союз промисловців і ремісників, Асоціація приватних підприємців, громадські організації, що здійснюють підтримку підприємництва і малого бізнесу, а також бізнесмени і громадські діячі.

Управління є самостійною некомерційною організацією, до правління входять представники міністерств, економічних і суспільних організацій, які не лише розробляють і приймають програми підтримки малого і середнього бізнесу, але і пильно стежать за їх виконанням і не дають Управлінню перетворитися на черговий бюрократичний орган. Діяльність цієї інституції фінансується Міністерством промисловості, торгівлі і працевлаштування.

Управління у справах малого і середнього бізнесу — загальнодержавна структура з рядом філій в регіонах і в конкретних галузях. Свої програми Управління реалізує через Центри підтримки ділової ініціативи, розташованих по всій країні, що надають бізнесменам усторононю допомогу, — в створенні й веденні бізнесу, його розширенні й розвитку, а в критичних ситуаціях — в запобіганні закриттю. Головні функції Управління:

- вироблення державної політики підтримки малого і середнього бізнесу та її реалізація; розробка і практичне впровадження методів підтримки малого і середнього бізнесу;

- координація діяльності всіх установ і організацій, що займаються проблемами малого і середнього бізнесу; створення місцевих і окружних Центрів підтримки ділової ініціативи, надання ним відповідної допомоги;

- розробка законодавчих пропозицій в сфері малого і середнього бізнесу, інструктаж і роз'яснювальна робота з питань створення підприємств малого і середнього бізнесу і управління ними;

- організація курсів і семінарів, пов'язаних із створенням і веденням бізнесу;

- забезпечення підприємців інформацією на основі різних баз даних, сприяння в створенні фондів підтримки малого і середнього бізнесу [2, с. 146—147].

Дрібний бізнес допомагає працевлаштувати значну частину іммігрантів, тим самим він вніс свій вклад до підтримки високих темпів зростання на початковому етапі прискореного економічного розвитку через забезпечення повної зайнятості.

Фонд підтримки і розвитку малого бізнесу, створений Міністерствами фінансів та промисловості й торгівлі з метою надання допомоги в створенні й розширенні малого бізнесу у всіх галузях господарства, а також для стимулювання створення нових робочих місць. Позики Фонду надаються на підставі бізнес-планів, а керує ним від Управління у справах малого і середнього бізнесу спеціальна координаційна комісія, в якій представлені: відділ фінансування Міністерства промисловості і торгівлі, Бюджетне управління Міністерства фінансів, а також безпосередньо Управління у справах малого

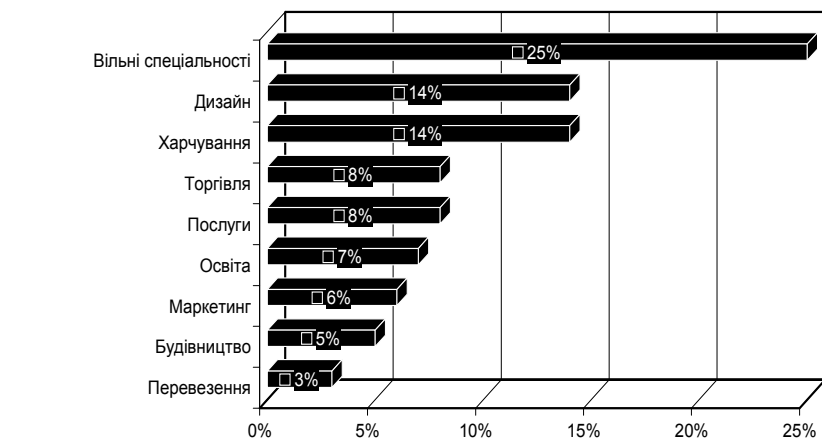

Рис. 1. Малий бізнес в Ізраїлі по галузях

і середнього бізнесу. Максимальна сума кредиту, що надається Фондом, — 500 тис. шекелів на 5 років. Умови здобуття кредиту: число працівників — не більше 70, річний оборот — до 5 млн дол., а кредит повинен використовуватися лише для створення нового або розширення вже існуючого бізнесу. Вклад власника бізнесу в створення або розширення справи повинен складати не менше 25% від суми кредиту, наданого йому із засобів Фонду.

Умови Фонду періодично уточнюються, тому зацікавленим в отриманні позики слід ознайомитися з ними до подачі заяви. Крім того, в Ізраїлі функціонує цілий ряд цільових фондів — загальнодержавних і регіональних, — призначених для підтримки підприємницької діяльності [3].

Окрім послуг, що надаються підприємцям Управлінням у справах малого і середнього бізнесу і Центрами підтримки ділової ініціативи, є ряд послуг, які надаються сектору малого і середнього бізнесу безпосередньо Міністерством промисловості, торгівлі і працевлаштування. Серед них: технологічне теплолиці, бізнес-тренінги, інформаційне обслуговування тощо.

Технологічні теплолиці під керівництвом Головного вченого Міністерства промисловості, торгівлі і працевлаштування, які створені в Ізраїлі протягом двох останніх десятиліть, є структурами, що дозволяють підприємцям-початківцям, як старожилам, так і новим репатріантам, реалізувати перспективні технологічні ідеї, що нерідко приводить до створення нового бізнесу і появи на ринку нових товарів [4].

Проект бізнесу-тренінгу включає теоретичні (на рівні консультацій) і практичні (консалтинг) заняття у конкретних фірмах, де підприємці-початківці опановують навички професійного управління бізнесом. Підприємству, за умовами проекту, надається до 150 годин консультацій кваліфікованих і відомих в ізраїльських ділових колах фахівців. Тематика консультацій: загальне і фінансове керівництво, фінансовий контроль, управління виробництвом і маркетинг, інформаційні та комп'ютерні системи, кадри. Заявки на навчання подаються в Центри підтримки ділової ініціативи або районним координаторам. Міністерство промисловості, торгівлі і працевлаштування фінансує діяльність консультантів у розмірі 75%. У рамках всіх Центрив

підтримки ділової ініціативи діє окрема програма навчання власників бізнесу, в яких працює до 4 чоловік [5].

Державою створена система інформаційного обслуговування малого і середнього бізнесу. Малі й середні підприємства функціонують на ринку, для якого характерна жорстка конкуренція і їх здатність вистояти й досягти успіху багато в чому залежить від наявності інформації, необхідної для ухвалення рішень. "Добути" цю інформацію буває дуже непросто, доступ до неї ускладнений і нерідко вимагає значних витрат часу й засобів. У зв'язку з цим Управління у справах малого і середнього бізнесу прийняло рішення створити Центр інформації — з метою збору і систематизації інформаційного матеріалу, здатного зацікавити підприємців і власників невеликих підприємств, що надається їм на пільгових умовах. Інформаційні послуги надаються підприємцям за допомогою Центрив розвитку малого бізнесу і підтримки ділової ініціативи. Тематика пропонованої інформації: маркетингові дослідження на місцевому ринку; тендери в Ізраїлі; джерела фінансування; банки установ і організацій; індекси і капіталовкладення; етапи створення бізнесу; інформація про потенційних партнерів, клієнтів і т.п.; ділова інформація тощо [6].

Методичний центр надає допомогу підприємцям, що діють у сфері малого і середнього бізнесу. Суть допомоги — у наданні ним (у масштабах всієї країни) конкретних інструкцій з керівництва бізнесом. Фахівці Центру заздалегідь аналізують ситуацію на підприємстві і відповідно до своїх висновків розробляють спеціальні програми інструктажу. Завдання Управління в цій області — координування роботи, пропонування Центрам нових інструкцій, розробка програми інструктажу і бізнес-тренінгу, вивчення допоміжних наочних посібників, надаючи все це в розпорядження консультантів, інструкторів і викладачів курсів.

Особливу увагу методичні центри приділяють створенню навчальних програм для недосвідчених підприємців, що зайнялися бізнесом порівняно недавно; для демобілізованих військовослужбовців, що відкрили власну справу; для ще не знайомих з умовами і законами місцевого ринку нових репатріантів; для жінок, що володіють або управляють бізнесом; для тих, хто хоче підви-

щити свій професійний рівень тощо.

Методичні центри використовують сьогоденні нові ефективні інструменти допомоги приватним підприємцям і власникам підприємств, що відносяться до сфери малого і середнього бізнесу. У їх числі — комп'ютерна програма "Мій бізнес" (на івриті і на російській), яка навчає професійному управлінню всіма аспектами бізнесу; брошури (також на івриті і на арабській), що охоплюють практично всі головні розділи бізнес-тематики, курс з підготовки малого бізнесу до участі в тендерах.

Одне із завдань Управління у справах малого і середнього бізнесу — поширення інформації про ці послуги серед широких верств населення. Чим більше людей дізнається про роботу вказаних відомств з метою посилення сектора малого і середнього бізнесу, тим більша вірогідність, що ця діяльність приведе до бажаних результатів і що малий і середній бізнес, розвиваючись, сприятиме розвитку економіки країни. Не менш важливо, з точки зору фахівців Управління, добитися підтримки у вирішенні даних проблем преси, впливових в державі ділових кіл і громадської думки.

Відомо, що в периферійних районах малий бізнес стикається з більшими, ніж в центрі країни, труднощами. Враховуючи це, Управління у справах малого і середнього бізнесу всіляко допомагає приватним підприємцям і підприємствам, що діють у віддалених від центру регіонах, тобто надає особливу допомогу малому і середньому бізнесу в регіонах.

Регіонам також надається першочергове сприяння в створенні Центрів підтримки ділової ініціативи, допомога в рамках спеціальних програм Міністерства промисловості і торгівлі, у наданні кредитів з різних фондів, у т. ч. приватних, у пошуку інвестицій, у фінансуванні будівництва торговельно-промислових зон тощо.

Міжнародні контакти. Системи підтримки малого і середнього бізнесу в усьому світі розглядаються сьогодні як чинник, що стимулює зростання зайнятості і розвиток економіки. Саме це стало причиною розширення діяльності міжнародних організацій, що функціонують в сфері малого і середнього бізнесу, і зміцнення контактів між ними. Дана тенденція однакова характерна і для Ізраїлю, тому в зв'язку з цим Управління у справах малого і середнього бізнесу розробило програму міжнародної діяльності. Вона включає: встановлення дружніх взаємин і підписання спільних договорів з метою підтримки малого і середнього бізнесу; обмін делегаціями; просування спільних проєктів, що розробляються фахівцями Ізраїлю і сусідніх країн; участь у міжнародних конгресах і конференціях з питань підтримки і розвитку малого і середнього бізнесу. Особлива увага до регіональних програмних систем (OECD-FeED, MEDAPME), мета яких — обмін інформацією про інструменти підтримки малого і середнього бізнесу як найбільш динамічного сектора економіки, що швидко розвивається.

Серед додаткових аспектів діяльності з підтримки сектора малого і середнього бізнесу — Проєкт "НІЦОЦ" — інновації і творче ведення бізнесу. Сучасне господарство дуже динамічне,

воно вимагає постійного вдосконалення бізнесу і залучення нових інструментів для зростання і розвитку. Внаслідок цього компаніям і підприємствам доводиться робити різні кроки з метою усесторонньої модернізації виробництва. Реалізацією проєкту "НІЦОЦ" займаються Управління у справах малого і середнього бізнесу, Міністерство промисловості, торгівлі і працевлаштування, інститут "Терушалаїм". Основне його завдання — допомогти підприємствам домогтися успіхів за допомогою кваліфікованих консультацій. Частково цей проєкт фінансується Європейським союзом. Він призначений для фірм і підприємств, власники і керівники яких володіють діловими і технічними здібностями, прагнуть до зростання і підвищення конкурентоспроможності своїх виробництв. Консультації субсидуються у розмірі 75%.

Програма підтримки приватного підприємництва розроблена і в Міністерстві абсорбції з метою створення бази допомоги і сприяння ділового середовища для підприємців-репатріантів. Завдання програми:

1. Знайомство репатріантів з діловим світом країни; надання ним інструментів і ресурсів, необхідних для реалізації їх підприємницьких здібностей.

2. Розвиток у масштабах країни системи ділового консалтингу, підвищення кваліфікації і бізнес-супроводу; допомога в розробці й реалізації ідей; підтримка бізнесових проєктів, що діють.

3. Допомога в забезпеченні початкового капіталу для відкриття нового бізнесу; розвиток ділових можливостей.

4. Розвиток програм бізнес-тренінгу і галузевих проєктів, що є базою для просування приватного підприємництва репатріантів.

Підтримка ділової ініціативи репатріантів Міністерством абсорбції здійснюється через регіональні центри підтримки ділової ініціативи (МАТІ) і Асоціацію Підприємців Ізраїлю (АПІ) [7].

ВИСНОВКИ

Отже, малий бізнес має особливе суспільно-економічне значення для розвитку місцевих громад і регіонів: завдяки ньому вони позбавляються від економічного ризику, викликаного "прикріпленням до одного підприємства", таке явище приводить до кабальної залежності багатьох людей, всього місцевого бюджету від якого-небудь одного великого заводу або фабрики. Тобто розвиток малого і середнього бізнесу стабілізує розвиток кожної місцевої громади чи регіону, їх дієвість та самостійність.

Вагомий вклад малого бізнесу в економіку країни полягає в підтримці високого рівня конкуренції на ринку товарів і послуг. Малі підприємства розширюють ринок праці, роблять його різноманітним і, таким чином, сприяють діловій активності. Вони відіграють центральну роль у формуванні економічного потенціалу країни і в зміні суспільного і економічного статусу регіонів та громад. Всі економічно сильні держави мають розвинену інфраструктуру малого і середнього бізнесу. Більше того, рівень розвитку даної інфраструктури може розглядатися як економічний індикатор демократичного розвитку, адже малий бізнес дозволяє широким верствам на-

селення спробувати свої сили на терені підприємництва, "повертаючи" свій борг демократії створенням нових робочих місць.

Усвідомлення ролі малого бізнесу в оперативному і відносно незатратному вирішенні проблеми зайнятості, у тому числі зайнятості репатріантів, зумовило виникнення структур, що надають підтримку малому бізнесу на місцевому рівні за рахунок суспільних, державних, приватних, а деколи і благодійних джерел. Ця система підтримки малого і середнього бізнесу внесла істотний вклад у подолання безробіття, сприяючи створенню десятків тисяч робочих місць. [8, с. 206—209]. Висока міра концентрації виробництва і капіталу поєднується в Ізраїлі із збереженням величезної маси дрібних і середніх компаній, на які припадає понад половина робочої сили, зайнятої в промисловості та сфері послуг. Ця група вельми неоднорідна: сюди входять і дрібні ремісничі майстерні "кущового" типу, і добре оздоблені, вузькоспеціалізовані дрібні й середні компанії, що виконують субпідрядні роботи для крупних фірм. Циркулюючи тут розрізнені індивідуальні капітали часто міняють власників. Але цей полюс економічної системи Ізраїлю стійкіший і численніший за складом, ніж в більшості інших індустріально розвинених країн. Малі компанії міцно пов'язані з великими корпораціями субпідрядними, фінансовими, побутовими й іншими зв'язками [9, с. 485—486]. Цей досвід відносно молодій країні, що всього за 60 років побудувала ефективно працюючі демократичну і економічну системи, є корисним для України та потребує детального вивчення в сфері створення нормативно-правових й економічних умов запровадження досвіду державної підтримки малого і середнього бізнесу, що в перспективі утвердить середній клас як домінуючий в суспільстві.

Література:

1. Бізнес в Ізраїлі. Бізнес з Ізраїлем / Асоц. Підприєм. Ізраїлю Тель-авів, 2008.
 2. Путівник підприємця. Довідковий посібник для ділових людей в Ізраїлі / Асоц. Підприєм. Ізраїлю Тель-авів, 1999.
 3. www.tavor.biz
 4. Ворона П.В., Мучник А.М. Особливості програми технологічних інкубаторів Ізраїлю як державної підтримки бізнесових проєктів та ініціатив на сучасному етапі // Науковий вісник Полтавського Університету Споживчої кооперації України (Серія: "Економічні науки"). — 2009. — № 2 (33). — С. 17—22.
 5. Програма "ТНУФА". Режим доступу: <http://www.il4u.org.il/Israel/boutIsrael/Immigration/Work/Specialist/ProgramTnufa.htm>.
 6. Бізнес в Ізраїлі. Довідник підприємця / Асоц. Підприєм. Ізраїлю. — Вид. 4-е. — Тель-авів, 2007.
 7. Частное предпринимательство. Режим доступу: <http://www.2binisrael.org.il>.
 8. Епштейн А.Д., Федорченко А.В., Суспільство і політика сучасного Ізраїлю. "Гешарім" Єрусалим 5762, "Мости культури". — М., 2002.
 9. Звягельська І.Д., Карасова Т.А., Федорченко А.В. Держава Ізраїль. — М.: ІВ РАН, 2005.
- Стаття надійшла до редакції 23.03.2010 р.